Слово-зброя: Поети знову стають значущими пророками в Україні

Читать на русском

Слово-зброя: Поети знову стають значущими пророками в Україні

Хай там що казали б поборники "чистого мистецтва", нині найбільше з усіх поезій важить воєнна. А її автори і є нашими пророками. Лірика, як і соцмережі, — царина емоцій, вони створені одне для одного. Пророки потрібні й у цифрову добу, а в умовах війни особливо.

Усі українські національно-визвольні змагання відзначалися розквітом і піднесенням поезії. Проте поразки в цих змаганнях перетворювали таке відродження на Розстріляне. Тому сьогоднішні поети більше за славу та визнання прагнуть перемоги — недарма вони свої скромні гонорари за видані книжки дуже часто спрямовують на волонтерські потреби, пише видання TEXTY.org.ua.

Якщо подивитися на нашу національну валюту, то на ній зображено п'ятеро політичних лідерів (два князі, два гетьмани й один президент, він же фаховий історик), один вчений і четверо поетів (Сковорода був передовсім філософом, але й поетом також). Тож поети в нашій історії — визначні персони.

Навіть поява фейків, які приписують Тарасові Шевченку ("Бідняк плаче, багач скаче", "Отак подивишся здаля на москаля"), свідчить про те, що цитата відомого поета здатна легітимізувати певні меседжі в українських спільнотах. Пророки потрібні й у цифрову добу, а в умовах війни – особливо.

Я з юнацьких років (а вони припали на 1990-ті) обертався в навколелітературних колах і звідтоді помітив таку тенденцію: поети в Україні стали чимось на кшталт субкультури, тусовки business to business.

Який вигляд мав типовий поетичний фестиваль у дев'яностих чи нульових: специфічна, дещо фрикувата публіка, серед якої відомі поети, маловідомі поети, невідомі поети, поети-початківці й майбутні поети. Річ у собі, герметична спільнота, цікава самим собі, а ще студентам-філологам, вчителькам української мови та літератури і поодиноким шанувальникам красного письменства.

Я дещо перебільшую, але явище було немасовим, малопомітним, андеграундним — із цим важко не погодитися. З початком війни я опинився в підрозділах "робітничо-селянської армії" — стрілецькі батальйони комплектувалися переважно хлопцями без вищої освіти, представниками найпоширеніших професій. Це була нагода перевірити, чи знають у народі сучасних поетів.

ПРО ЖАДАНА ЧУВ ЛИШЕ ОДИН БОЄЦЬ, БІЛЬШЕ НІХТО Й НІ ПРО КОГО

Про Сергія Жадана чув лише один боєць, який замолоду обертався в неформальних колах Харкова, більше ніхто й ні про кого. Але не можу сказати, що геть усім побратимам байдуже до поезії: часом у хвилини дозвілля перекидалися цитатами зі шкільної класики (переважно з Шевченка чи Котляревського). Якось до нас під Бахмут приїхав Павло Вишебаба, хлопці питали мене:

"А що то за один?"

"Один із найпопулярніших поетів сьогодні", — відповів. Це мотивувало. Бійці охоче брали збірку поезій з автографом Вишебаби.

Артур, наш водій, був тоді на виїзді й на виступ Павла Вишебаби не потрапив, але і йому дісталася збірочка. Він зосереджено погортав сторінки:

"От і добре, відвезу додому. Якраз днями говорив з Олькою (дружиною. — Авт.), то вона казала, що хоче зібрати домашню бібліотеку. А ця книжка в нас ще й з автографом буде".

Культурні запити Артура — цікавий кейс. Сам він виріс у селі, рано осиротів, треба було заробляти, не до навчання. Їздив на заробітки то до Києва, то до Європи, а потім сів за кермо фури. Про його музичні уподобання я вже згадував. Але найбільше він мріє сходити в оперу й театр.
"Приїдемо якось до тебе в Київ з дружиною, зводи нас, будь ласка, щоб і сам театр був красивий, і вистава цікава", — чув від нього безліч разів. Дуже сподіваюся втілити цю мрію побратима.

У масах не знали про сучасних поетів не тому, що "страшно далеки они от народа", а тому що бракувало, кажучи воєнною мовою, засобів доставки поезії. Усім відомо, як зменшилася за роки незалежності кількість книгарень, майже повністю вмерла друкована преса, а дізнатися про якісь культурні заходи в доінтернетівську добу можна було тільки в разі, якщо ти належиш до тусовки.

Та й соцмережі теж мають свої алгоритми: житомирський далекобійник, який цікавиться автівками й групами на кшталт "чоловічий гумор", навряд чи дізнається про "Книжковий Арсенал" чи театральний фестиваль.

Ще зовсім недавно в кінотеатрах українське кіно практично неможливо було побачити. Тільки володарі таємних богемних знань могли знати, де й коли можна подивитися якийсь вітчизняний фільм (їх знімали небагато, але в усі роки незалежності). Але часи змінюються.

Вірші з телефона

Майдан у багатьох сенсах поворотний момент, і для поезії також. Соцмережі на той час були достатньо розвиненими, щоб у них міг "віруситися" контент. Зокрема, і поетичний. Показово, що перші поезії, які охопили широкі маси, були написані… російською. Пригадуєте "Здравствуй, мальчик за серым щитом…" і "Никогда мы не будем братьями"? Перший написала Тетяна Малахова, другий — Анастасія Дмитрук.

Поетки ніколи не належали до першого ешелону, не були зірками літтусовки. Тетяна належить до радянського покоління, Анастасія була на той час іще студенткою. Кажучи щиро, я не вважаю згадані вище вірші якимись вишуканими чи витонченими, з високою ліричною "доданою вартістю".

Вони цінні іншим: поверненням поезії в народ. І те, що "зайшли" саме російськомовні опуси, теж симптоматично, бо тодішній масовий український читач, навіть коли він був ідеологічно проєвропейським, був перегодований російським контентом.

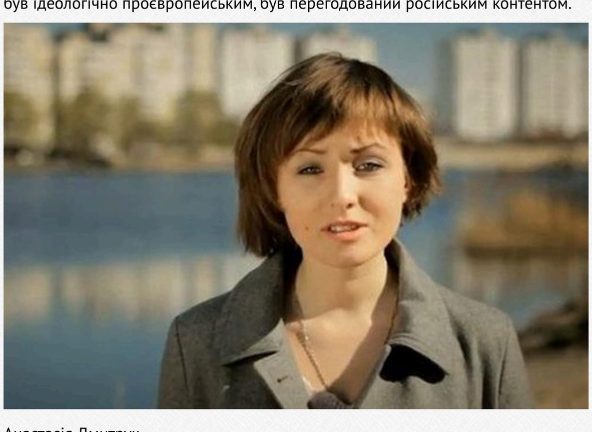
Анастасія Дмитрук

Вірш Анастасії Дмитрук помітно збурив "запоребрик": зрозумілою їм мовою виголошувалася аксіома сьогодення: хоч би що ви там казали б, ми ніколи не будемо братами. Російські поети навіть заходилися писати гнівні "відповіді", але нас то вже не обходило, бо в нас настала нова доба. З новими поетами.

Розвиток соцмереж вирішив питання засобів доставки поезії. На відміну від прози чи драматургії, яким треба на довший час захопити увагу читача, лірика більше відповідає запитам сучасного юзера: зупинився, прочитав і пішов далі.

ЛІРИКА, ЯК І СОЦМЕРЕЖІ, — ЦАРИНА ЕМОЦІЙ, ВОНИ СТВОРЕНІ ОДНЕ ДЛЯ ОДНОГО

Лірика, як і соцмережі, — царина емоцій, вони створені одне для одного. Відтак українським інтернетом гуляє сила-силенна різних віршів: від примітивних до по-справжньому майстерних, від дотепно-злободенних до глибоких і перевірених часом. Навіть, як ішлося вище, підробки (а це завжди ознака популярності) трапляються.

Сергій Жадан

Поети знову опиняються в центрі суспільної уваги, а нерідко й скандалів. Сергій Жадан із найвідомішого в тусовці перетворився на справжнього селебриті. Достатньо згадати, як усі таблоїди обговорювали його ймовірний роман зі співачкою Христиною Соловій. Або, наприклад, Юлію Сидорову на псевдо Куба, відому у ветеранських колах і світі моди українську бойову медикиню, "якій сам Жадан присвятив вірш".

Пророки і лжепророки

У часи війни активізуються пророки і лжепророки. Останні розповідають про завершення війни за два-три тижні, перші живуть тим життям, про яке пишуть. Я маю на увазі наших фронтових поетів. І це не акини, які творять за принципом "що бачу, про те й пишу". Це люди з особливою чуттєвістю і чутливістю. Такі як Максим Кривцов, що недавно загинув на Донеччині.

Максим Кривцов

Автор лише однієї збірки, який воював із 2014 року з невеликою перервою. 33-річний чоловік христоподібної зовнішності. Його загибель серед тисяч інших стала, без перебільшення, трагедією національного масштабу.

Знову ж таки завдяки сучасним засобам доставки поезії багатьом вірші Максима стали відомі, вже коли він загинув. А в цьому є своя зловісна закономірність: так було з багатьма рок-музикантами, письменниками, художниками, слава до яких приходила вже після смерті.

Нова генерація

До війни здавалося, що ми живемо в добу, коли блогери ладні замінити всіх: журналістів, письменників, експертів, піарників, рекламістів і ще бозна-кого. Але воєнний час вносить свої корективи. "Пиляти контент" для блогу, будучи військовослужбовцем бойового підрозділу, зовсім непросто.

Так, можна знімати кумедні відосики для тіктоку на дозвіллі, а от вести онлайновий щоденник часом просто неможливо. Є дві великі перешкоди: брак часу і необхідність приховувати інформацію, яка цікавить ворогів (місце розташування, військова техніка тощо). Написання великих прозових творів потребує значного ресурсу, а от вірш можна опублікувати будь-якої миті в соцмережі.

Є різні теоретичні підходи для того, де є місце справжнього митця: в усамітненні й шляхетному вивищенні над посполитими чи в центрі ключових суспільних процесів.

Постмодерні концепції вчать, що ніхто нікому нічого взагалі не винен. Але ми живемо в специфічний час, коли голоси тих, хто воює, у пріоритеті. Маємо вже цілу генерацію людей, які виросли і сформувалися на війні.

Олена Герасим'юк і Ярина Чорногуз зустріли Майдан у юному віці, стали відомі передовсім як громадські активістки, згодом як учасниці війни (обидві є бойовими медикинями), згодом і як поетки. Ярина Чорногуз цьогоріч номінована на Шевченківську премію з літератури.

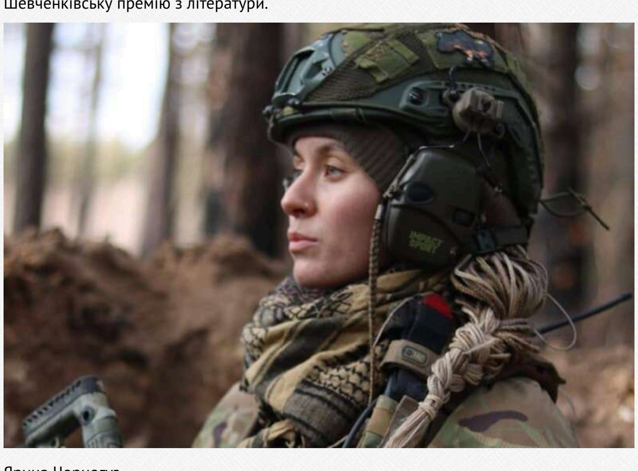
Ярина Чорногуз

Працює доволі просте правило: вірші медійної людини швидше помітять, аніж опуси людини, яка занурена виключно в літературну тусовку. Вірші про війну, написані її безпосередніми учасниками, цінні пережитим досвідом, їм більше повірять, ніж тим, що написані з безпечної дистанції.

Можна було б говорити про принципово нову генерацію в літературі, відірвану від усіх попередніх формацій, але це було б категоричним перебільшенням. Ярина Чорногуз — літераторка в третьому поколінні.

ВІРШІ ПРО ВІЙНУ, НАПИСАНІ ЇЇ БЕЗПОСЕРЕДНІМИ УЧАСНИКАМИ, ЦІННІ ПЕРЕЖИТИМ ДОСВІДОМ

Однак, смію припустити, якби вона пішла шляхом типової "смолоскипівської" поетки, то навряд чи була б знаною за межами літтусовки. Але той факт, що вона відома як активна захисниця української мови, феміністка, громадська діячка і боєць розвідвзводу морської піхоти, автоматично відкриває для неї значно ширші горизонти визнання як для літераторки.

Вірші Ярини Чорногуз знає не лише стала аудиторія поціновувачів літератури, а й фронтовики, ідеологічні однодумці. Її поезія стоїть на трьох китах: власному бойовому й життєвому досвіді, культурологічній глибині (гуманітарна освіта в НаУКМА плюс спадковість) і гострій манері висловлювання:

Ось я перекидаю на бік тіло жінки, що врятувала кілька життів, але не своє.

Століття тому мішок 200 назвали б білим саваном для ангела у плоті.

Назвали б століття тому, але я не назву.

Я пожинаю плід війни, що може виросте у міфи,

що навряд процвіте пам'яттю більше ніж в одній непомітній квітці випадковості, в моїх напівдаремних очах свідка,

але завжди він вижметься у забуття.

Адже плоди війни — це втрати, що залишаються невидимими та забутими для всіх очей,

окрім кількох.

І їхня вага вимірюється кількістю,

і їхня спілість — це літровість залишеної крові у евакмобілях,

на обземлених військових штанях,

на ношах, які немає сенсу відмивати,

на рукавичках, які порвуться на руках,

це розсіяність серед землі

і серед міста,

відірваних частинок тіла,

коли серед сходу і заходу, серед відсутності сонця

тебе кличуть трьома словами по рації

жати плоди війни.

Спілі плоди війни — це сліпі спокої вбережених міст.

Павло Вишебаба — поет також з "активістського тіста". Він відомий своєю природозахисною, громадської діяльністю, а лише після того, як у 2022-му став бійцем 68-ї єгерської бригади, прославився і як автор збірки "Тільки не пиши мені про війну" — однойменний вірш швидко став вірусним в українському сегменті соцмереж.

Як поет Павло розгорнув чималу гастрольну діяльність із презентацією своєї збірки — як у тилу, так і безпосередньо на фронті, серед бійців Сил оборони.

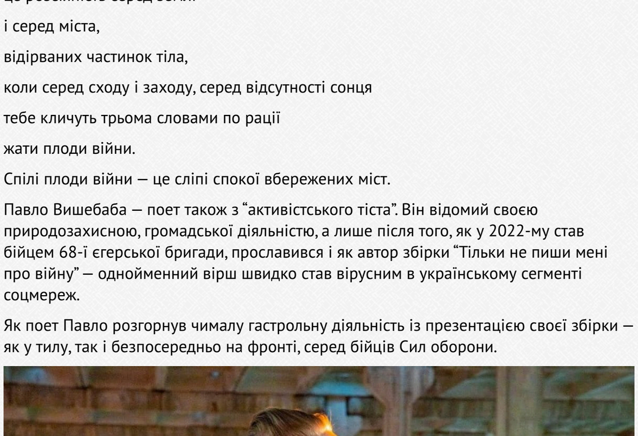
Український поет Павло Вишебаба

Є й ті, хто прийшов на фронт із літературної тусовки, як-от Олекса Бик та Артем Полежака. Олекса був завсідником дуже багатьох літературних і музичних фестивалів, але по-справжньому відомим став у 2014-му. Його пісня "Добровольці Божої чоти", що стала саундтреком до однойменного фільму Леоніда Кантера, є однією з перших пісень про нашу війну.

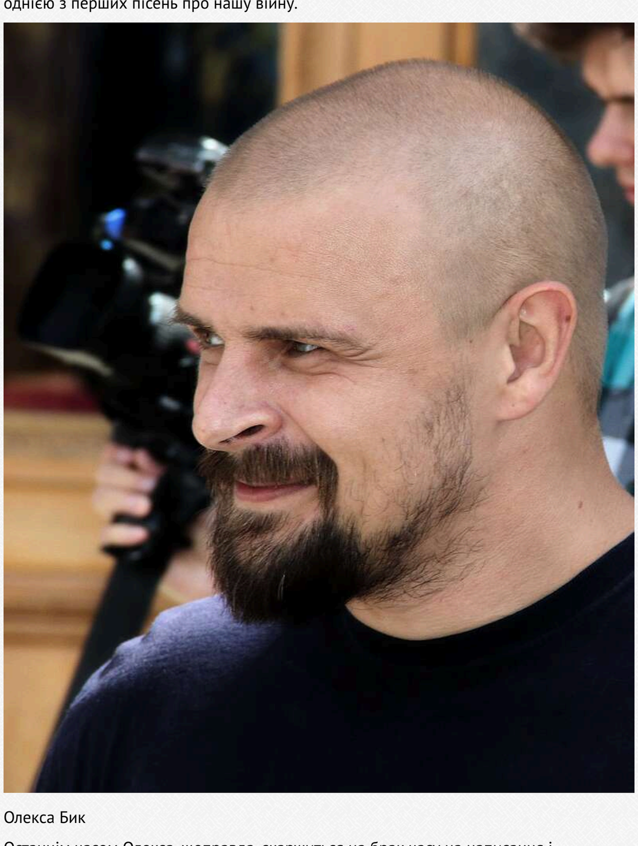
Олекса Бик

Останнім часом Олекса, щоправда, скаржиться на брак часу на написання і презентацію віршів, однак періодично викладає їх у мережу.

Артем Полежака пішов на фронт уже популярним, але його воєнна лірика, яка на тлі багатьох мінорних творів вирізняється гумором і дотепністю, зробила його відомим у значно ширших колах.

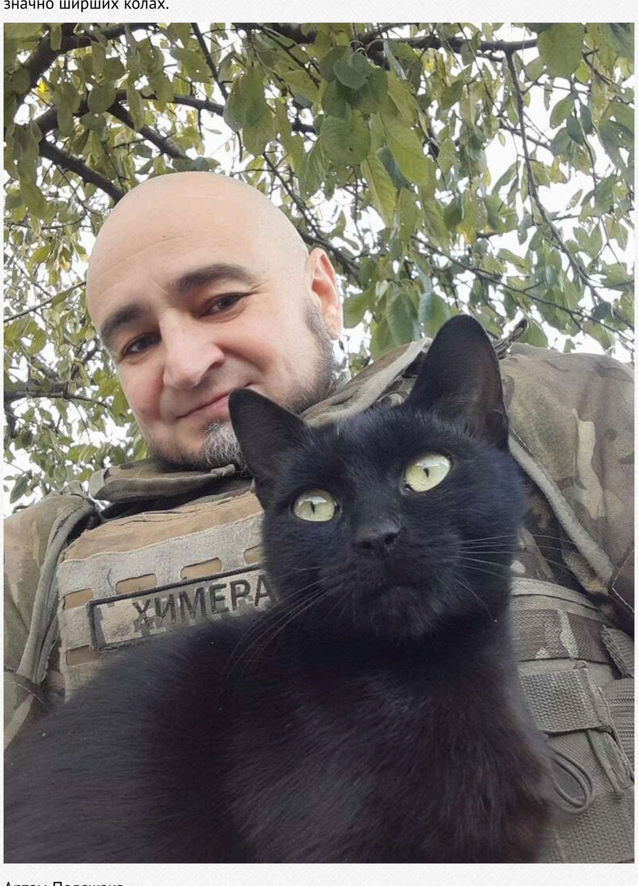

Артем Полежака

Вітя і до війни був дебілом.

Тупо по жизні, та плюс ще наркотики.

А скажуть: "От бач, що війна наробила!

Бідні наші, нещасні котики…"

Сірьога бухав, вважай, що з дитинства,

Раз пляшку замість гранати кинув.

А люди скажуть: "Як став ото триста,

Вернувся і з горя п'є без упину".

Славік сидів за вбивство і кражу.

Дому нема — хоч вертайся за ґрати.

Візьметься знов за своє, а скажуть:

"Це ж вони ТАМ всі навчились вбивати…"

А Вова, наприклад, був будівничий.

Вова, як Вова — людина проста.

Прийде з війни, відпочине як личить,

І піде робити нові міста.

Андрюха до справи візьметься знову,

Залишивши спогади в шанцях заритими,

І вулиці міст, що збудує Вова,

Андрюха засадить деревами й квітами.

Не менше, не більше — нам більше й не треба,

Дасть бог, коли вийдем живими із бою,

Повернемось якось додому й до себе,

Щоб стати нарешті самими собою.

У класичних "поетиках" минулого, як-от у трактаті Нікола Буало "Мистецтво поетичне", часто згадувалося про митця як про людину взірцевих моральних принципів. Із часом ці погляди зазнавали неабияких ревізій. Але від поетів-фронтовиків сьогодні теж очікують певної взірцевості.

enfant terrible

Влад Сорд

Однак у ветеранському літературному середовищі є свій enfant terrible — Влад Сорд. Він, безумовно, талановитий літератор, автор гімну 93-ї механізованої бригади "Холодний Яр", видавець, який дав життя кільком спільним збіркам поетів-ветеранів і чималій кількості містично-фантастичної літератури. Однак шлейф скандалів (про незаконне носіння державних нагород, бурхливі еротичні пригоди і важкі звинувачення в шахрайстві) помітно зіпсували імідж Влада. Втім, я не можу сказати, що це знецінило його вірші.

Теги: Бик Олекса | Стафийчук Владислав (Влад Сорд) | Полежака Артем | Бык Олекса | Чорногуз Ярина | Черногуз Ярина | Кривцов Максим | Дмитрук Анастасия | Вишебаба Сергій | Вышебаба Сергей | Шевченко Тарас | Жадан Сергій | Жадан Сергей | поэты | поети | Напад Росії на Україну | Война | Війна

Софія Ковальчук
РЕДАКТОРКА СТРІЧКИ НОВИН

30 січня 2024 г., 14:00 | Переглядів: 2516 | Коментарі: 0

Роздрукувати | Надіслати товаришу

Коментарі:

comments powered by Disqus

2013-2026 © АНТИКОР — національний антикорупційний портал
Реклама на сайті • Наші партнери
Політика конфіденційності
Використання матеріалів сайту дозволено лише за наявності активного гіперпосилання на джерело. Усі права на тексти, зображення, фотографії та відеоматеріали належать їх авторам.

0.042818